Radnay László tanársegéd
Debreceni Egyetem, Műszaki Kar,
Építőmérnöki Tanszék

OPPONÁLT

TETŐSÍKÚ DIAFRAGMA MEREVSÉGÉNEK HATÁSA A KERETOSZLOPOK KIHAJLÁSI HOSSZÁRA ÁLTALÁNOS KERETSZERKEZETEK ESETÉN

THE EFFECT OF THE DIAPHRAGM IN THE PLANE OF THE ROOF ON THE BUCKLING LENGTH OF THE COLUMNS OF SIMPLE STEEL FRAMES

Egyszerű csarnokszerkezetek tervezésének, illetve szerkezeti megerősítésének alternatív módszere a merev végfalak kialakítása és a szerkezet együttdolgozóvá tétele tetősíkú diafragma alkalmazásával. A diafragma közbenső keretekre kifejtett hatása modellezhető vízszintes támasszal az oszlop-gerenda kapcsolatnál. Ennek a támasznak a merevsége függ az adott keretet megtámasztó diafragma kialakításától. A megtámasztott keretek vízszintes elmozdulása, a vízszintes erőkből keletkező igénybevételei és a keretoszlopok keretsíkban értelmezett kihajlási hossza is csökken a megtámasztás merevségének növelésével. A kihajlási hossz csökkenése a függőleges terhekkel szembeni ellenállás növekedését eredményezi. Vizsgálataink során ezzel foglalkoztunk részletesen.

Alternative way of constructing or strengthening simple hall buildings is evolving end walls with high rigidity and making the frames work together with the use of a diaphragm system in the plane of the roof. The effect of the diaphragm system on the intermediate frames can be modeled with the use of a horizontal support at the beam-to-column joint. The rigidity of this support depends on the rigidity of the diaphragm. The diaphragm has a reducing effect on the horizontal displacement, on the bending moments caused by the horizontal forces and it also has a reducing effect on the buckling length of the column. It results an increment in the load-bearing capacity of the column. This effect will be examined in this work.

1. Előzmények

A Dr. Iványi Miklós PhD. DSC professzor úr irányítása alatt végzett kutatásom során a keretszerkezetek együttdolgoztatásának vizsgálatával foglalkoztam. A korábban a témával kapcsolatban elvégzett 1:1 léptékű kísérletsorozat [2], [3], [4]-ben rögzített eredményeinek, és a végeselemes modellek eredményeinek összevetése a tartószerkezetek együttdolgoztatásának előnyeire hívta fel a figyelmet.

Az andráskereszt-merevítéssel ellátott végfalak merevsége jelentősen nagyobb a közbenső keretek merevségéhez képest. Megfelelő méretezés esetén képesek a rájuk közvetített többletteher viselésére. A szerkezet együttdolgozását biztosító teherelosztó diafragma kialakítása történhet egy másodlagos merevítőrendszer beépítésével, vagy akár a tetőburkolat merevítő hatása is figyelembe vehető. Ez utóbbi ”Stressed skin diaphragm design method”, vagy ”Diaphragm design” néven található meg a szakirodalomban [5], [6].

A tetősíkú diafragma által megtámasztott keretek síkban történő vizsgálatánál a diafragma modellezhető a keretsarokban kialakított támaszként. A megtámasztás merevségének függvényében a megtámasztott keretek esetében:
– csökkennek a vízszintes elmozdulások,
– csökkennek a mértékadó nyomatékok a keretsarokban és a talpcsomópontnál,
– növekszik a keretoszlopok teherbírása.

A továbbiakban a keretoszlopok teherbírásának növekményével foglalkozom. Egyszerű kereteket vizsgálok azzal a feltételezéssel, hogy a keret megtámasztási viszonyai olyanok, hogy a keretsíkra merőlegesen nem következhet be kihajlás.

2. A keretoszlopok kihajlási hosszát meghatározó tényezők

A keretoszlopok teherbírását befolyásoló tényezők együttes hatását szemlélteti az *1. ábra.* A keret stabilitási problémáját okozó kritikus erőnek, és az alul-felül ideálisan csuklós megtámasztású keretoszlop Euler-erejének hányadosa látható a vízszintes tengelyen. Ennek a hányadosnak a felhasználásával (1) szerint számítható a keretoszlop kihajlási tényezője [1].

$$\nu = \sqrt{\frac{P_E}{P_{CR}}} \tag{1}$$

A keretek kritikus teherbírását meghatározó tényezők a befolyásoló hatásuk sorrendjében a következők [1]:
– Elsődleges: a keret felső csomópontjainak megtámasztási viszonya (kilengő vagy nemkilengő keret).
– Másodlagos: a talpcsomópont kialakításának jellege.

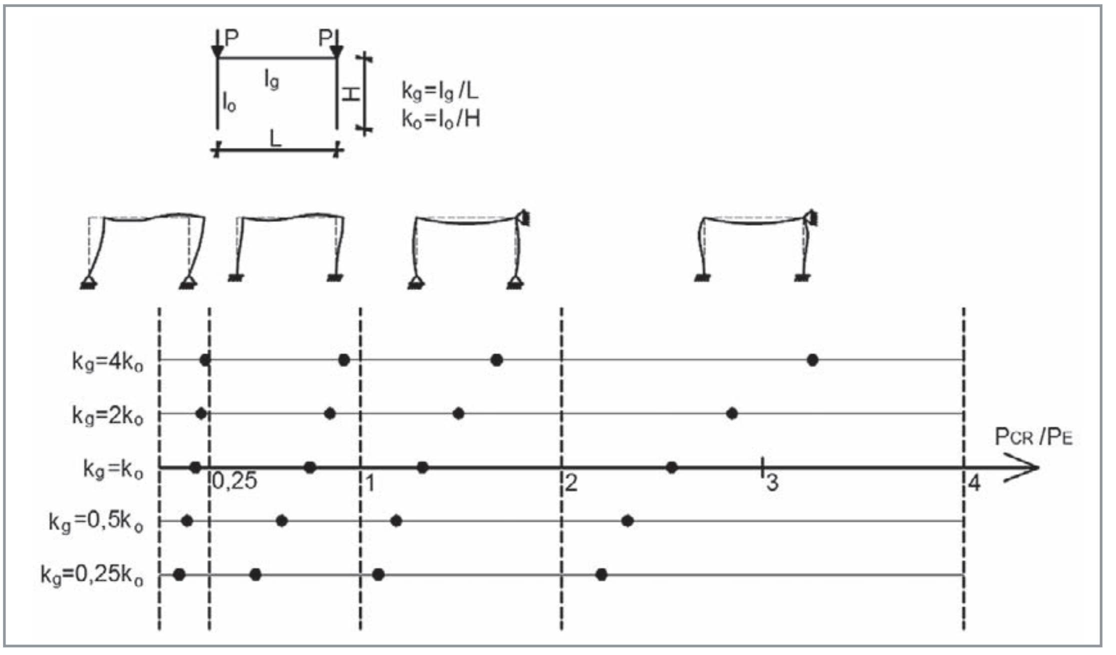

1. ábra: Keretek kritikus ereje

– Harmadlagos: a gerenda relatív merevségének és a keretoszlop relatív merevségének az aránya. (Ide értve az oszlop–gerenda kapcsolat merevségét is, ami a gerenda relatív merevségének csökkentésével vehető figyelembe.)

Az *1. ábrán* bemutatott eredmények meghatározásakor az oszlop–gerenda kapcsolat végtelen merevségét, a keretsarok zérus merevségű vagy végtelen merev vízszintes megtámasztását és névlegesen csuklós vagy tökéletesen merev talpcsomópont-kialakítást feltételeztem.

Az idealizált feltételezések közül a végtelen merev oszlop–gerenda kapcsolatot és a tökéletesen merev talpcsomópont-kialakítást megtartva, a tető diafragma megtámasztó hatását modellező támasz merevségének függvényében vizsgáltam egy 5 m magas, IPE 240-es szelvényű keretoszlop és 0,5; 1; és 2 relatív merevségű keretgerenda esetén a kritikus erő változását. Az eredményeket a *2. ábrán* mutatom be.

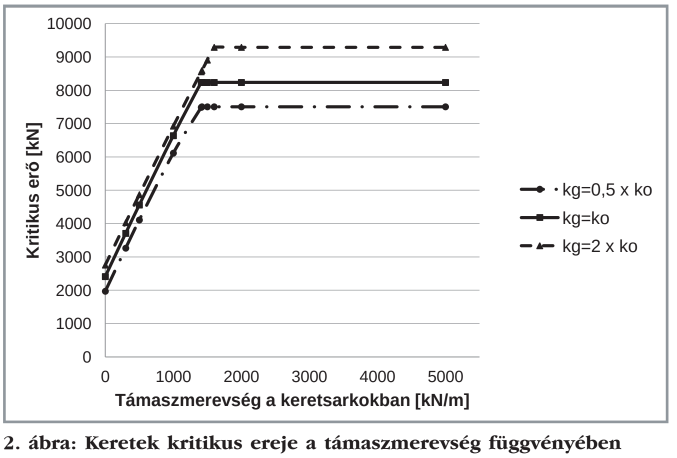

2. ábra: Keretek kritikus ereje a támaszmerevség függvényében

A számítás eredményei azt mutatják, hogy a diafragma megtámasztó hatását modellező vízszintes támasz kis merevségi értékei esetén a keretoszlop kritikus ereje egy bizonyos pontig monoton emelkedik, egy jellemző merevségi érték felett viszont konstans. Ezt a merevségi értéket a kritikus merevségnek neveztük el.

A diagramok a biztonság javára jól közelíthetőek két egyenes segítségével. A bilineáris „támaszmerevség – kritikus erő” diagram meghatározásához három adat számítására van szükség:

– a keret kritikus ereje a keretsarok vízszintes megtámasztása nélkül (kilengő stabilitási tönkremenetel),
– a keret kritikus ereje a keretsarok végtelen merev vízszintes megtámasztásának figyelembevételével (nemkilengő stabilitási tönkremenetel),
– a kritikus merevség.

A kritikus merevségtől kisebb merevségi értékű megtámasztások mellett a keret kilengő, attól nagyobb merevségű támaszok esetén nemkilengő tönkremenetele következik be.

A jelenség további vizsgálatához a keretek kritikus terhének meghatározására mátrix-elmozdulásmódszeren alapuló programot írtam, Smath Studio matematikai program felhasználásával.

3. A kritikus erők és kritikus merevség meghatározása

A szerkezet csomópontjainak elmozdulását és elfordulását a mátrix-elmozdulásmódszer alkalmazásakor (2) megoldásával kapjuk.

$$\underline{\underline{K}} \cdot \underline{v} = \underline{q} \qquad (2)$$

Ahol:
K – merevségi mátrix
v – elmozdulásvektor
q – tehervektor

A fenti egyenlet abban az esetben oldható meg egyértelműen, ha a K mátrix invertálható, vagyis a determinánsa zérustól eltérő. Amennyiben a determináns értéke zérus, az stabilitási problémát jelent.

Stabilitási problémák vizsgálatához a merevségi mátrixban stabilitásfüggvényeket kell alkalmazni. Jelen esetben csak a keretoszlopok merevségi mátrixába építettem be a stabilitásfüggvényeket, mert a vizsgált terhelés (keretsarkok függőleges terhelése) hatására ezek a rúdelemek válnak nyomottá.

A tartószerkezet stabilitási függvényeket tartalmazó merevségi mátrixa, a stabilitási függvényekből számított együtthatók következtében, a teher nagyságának függvényében változik.

A program nem direkt módon keresi meg a merevségi mátrix determinánsának zérus értékét, hanem iterációs elven határozza meg azt a teherértéket, amelynél a merevségi mátrix determinánsa először előjelet vált. Ez a teherérték a kritikus teher.

A kritikus erő meghatározásakor a keretsarok vízszintes támaszának a merevsége adott. Ekkor a változók a stabilitásfüggvények külső tehertől függő értékei. A kritikus merevség az ismeretlenek felcserélésével határozható meg. A kritikus teher ismert értéke mellett a keretsarkokat vízszintesen megtámasztó rugó merevsége a változó.

Bármilyen lehetséges kritikus teher értékhez meghatározható a keretsarok vízszintes megtámasztásának a szükséges minimális értéke.

A kritikus merevség értékének meghatározásához a keret nemkilengő tönkremeneteléhez tartozó kritikus erő ismerete szükséges. A kritikus merevség meghatározásához tehát két iterációs folyamaton keresztül jutunk el. Az első lépésben meghatározzuk a nemkilengő tönkremeneteli módhoz tartozó kritikus erő értéket, majd a második lépésben az ehhez az erőhöz tartozó minimális oldalirányú megtámasztási merevséget, a kritikus merevséget.

A *3. ábrán* látható általános keret esetében lehetőség van a talpcsomópontok és az acélszerkezeti kapcsolatok merevségének, valamint a keretsarok-megtámasztások merevségének megadására. A félmerev kapcsolatok megadását a 3, 5, 6 jelű belső csomópontok felvétele, ill. a 2–3, 4–5, 6–7 csomópontok között kapcsolati mátrixok alkalmazása teszi lehetővé. A teljes szerkezet merevségi mátrixának mérete 24 x 24.

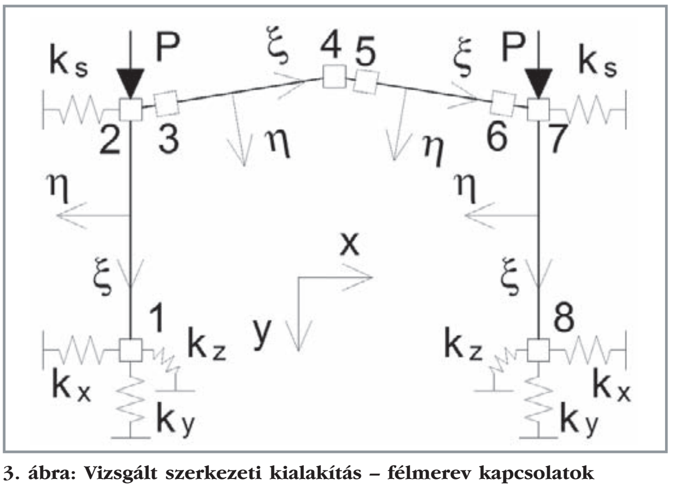

3. ábra: Vizsgált szerkezeti kialakítás – félmerev kapcsolatok

Az iterációs folyamatok érzékenyek az alkalmazott merevségi mátrix méretére. A vizsgált terhelés mellett a keret stabilitási tönkremenetele a keretoszlopokban következik be. A keretgerendáknak szerepe csak a keretoszlopok megtámasztásában van. Ezt, illetve a szerkezet és a terhelés szimmetriáját kihasználva, a keretek kritikus ereje meghatározható egy keretoszlop vizsgálatával. Mindemellett a keretoszlopok stabilitási tönkremeneteli alakoknak megfelelően kimozdított helyzetének elemzésével a vizsgálandó merevségi mátrixok mérete tovább csökken.

A keretoszlop kritikus ereje függ:

– a keretoszlop magasságától,
– a keretoszlop keresztmetszeti adataitól,
– az alsó csomópont elfordulás elleni megtámasztásának merevségétől (talpcsomópont),
– a felső csomópont elfordulás elleni megtámasztásának merevségétől (gerenda merevsége és az oszlop–gerenda kapcsolat merevsége),
– a felső csomópont vízszintes megtámasztásának merevségétől (keretsíkú merevítés, vagy a tetősíkú diafragma megtámasztó hatása).

A felső csomópont elfordulás elleni merevségét jellemző tényező számítása eltér a kilengő és a nemkilengő esetben. Ennek oka a gerenda eltérő alakváltozása a kétféle stabilitási tönkremenetel során. A merevség meghatározása a *4. ábrának* megfelelően, egységteherrel terhelt gerenda végpontjainak elfordulásának ismeretében számítható. Itt lehet figyelembe venni az oszlop–gerenda kapcsolat merevségét is.

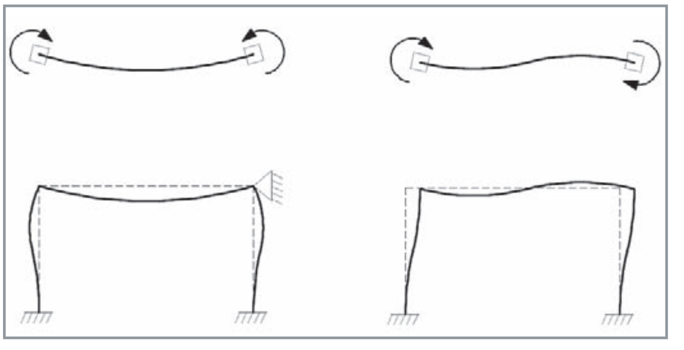

4. ábra: Gerenda terhelése a merevség számításához kihajlási alakok szerint

Az *5. ábrán* a keretoszlop nemkilengő és kilengő tönkremeneteléhez tartozó kimozdított alakját, a fellépő reakcióerőket és az elmozdulásokat adtam meg.

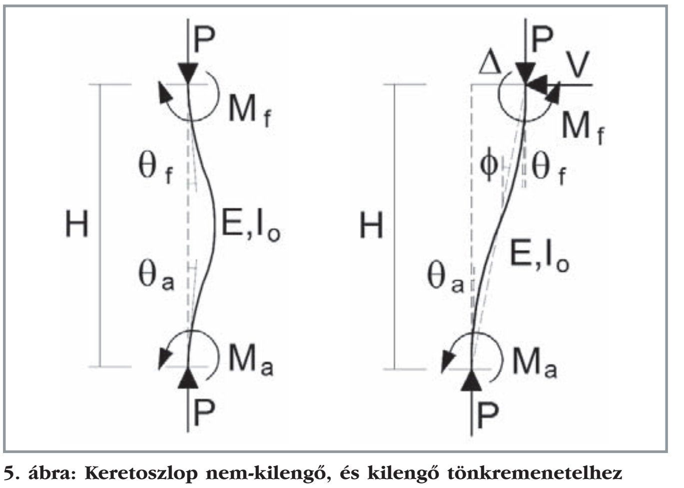

5. ábra: Keretoszlop nem-kilengő, és kilengő tönkremenetelhez tartozó elmozdulása

Ahol:

E	– rugalmassági modulus
I_O	– keretoszlop inerciája az elmozdulás síkjára merőleges tengely körül
H	– keretoszlop magassága
θ_a, θ_f	– alsó-, és felső csomópont elfordulása
M_a, M_f	– támasznyomaték az alsó és felső csomópontnál

Δ	– eltolódás	
V	– a diafragmát terhelő erő	
P	– külső teher, ill. támaszreakció – az oszlop nyomási igénybevétele	

A keretoszlop 6x6-os merevségi mátrixából eltávolítva azokat a sorokat és oszlopokat, amelyekhez tartozó elmozdulás-komponens az adott vizsgálat esetében zérus, megkapjuk a nemkilengő és a kilengő esethez tartozó merevségi mátrixokat.

$$K_{NEMKILENGŐ} = \begin{bmatrix} k \cdot s + k_f & k \cdot s \cdot c \\ k \cdot s \cdot c & k \cdot s + k_a \end{bmatrix} \tag{3}$$

$$K_{KILENGŐ} = \begin{bmatrix} \frac{2 \cdot s \cdot (1+c)}{m} \cdot \frac{k}{H^2} + k_S & s \cdot (1+c) \cdot \frac{k}{H} & s \cdot (1+c) \cdot \frac{k}{H} \\ s \cdot (1+c) \cdot \frac{k}{H} & s \cdot k + k_f & s \cdot c \cdot k \\ s \cdot (1+c) \cdot \frac{k}{H} & s \cdot c \cdot k & s \cdot k + k_a \end{bmatrix} \tag{4}$$

Ahol:

s, c, m	– stabilitásfüggvényekből számított tényezők
k_S	– keretoszlop felső csomópontjának vízszintes támaszának merevsége
k_a, k_f	– az alsó és felső csomópont elfordulási merevsége
k	– keretoszlop relatív merevsége $k = EI_o/H$

Nemkilengő esetben csak a két csomópont elfordulásához tartozó komponensek maradnak meg, a kilengő esetben az előzőek mellett a felső csomópont vízszintes elmozdulásához tartozó komponensek is.

A csökkentett méretű merevségi mátrixok alkalmazásával rövidebb futásidő mellett kapjuk meg ugyanazokat a kritikus erő értékeket.

A kilengő stabilitási tönkremenetel egyensúlyi egyenleteiből kiindulva levezetett zárt képlet (5) alapján határozható meg a felső csomópont vízszintes megtámasztásnak, az adott kritikus erő kialakulásához szükséges, minimális merevsége.

$$k_S = \frac{P_{CR} - \dfrac{\frac{s \cdot (1+c)}{H}}{\frac{k_f}{k} + s \cdot c \cdot \frac{k \cdot s \cdot c - k \cdot s - k_f}{k \cdot s \cdot c - k \cdot s - k_a} + s} \cdot \left(k_f + \frac{k \cdot s \cdot c - k \cdot s - k_f}{k \cdot s \cdot c - k \cdot s - k_a} \cdot k_a \right)}{H} \tag{5}$$

A számítást a nemkilengő stabilitási tönkremenetelhez tartozó kritikus erőre elvégezve, a kritikus merevségi értéket kapjuk eredményként. A keretoszlop felső csomópontján alkalmazott vízszintes megtámasztás kritikus merevsége tehát zárt képlet alapján számítható, megspórolva ezzel az iterációs eljárás időigényét.

4. A kritikus erők és kritikus merevség meghatározása végeselemes programok alkalmazásával

A végeselemes programok kritikus erőt meghatározó modulját és az előző fejezetben megadott képletet (5) felhasználva, egyszerűen elő lehet állítani a szerkezet bilineáris „támaszmerevség – kritikus erő" diagramját.

Az Axis Vm végeselem program „kihajlás" menüpontjában a számítást több alakra futtatva, az eredmények közül az elmozdulási alakok alapján beazonosítható a kilengő *(6. ábra)* és a nemkilengő *(7. ábra)* tönkremeneteli mód, valamint megkapható az azokhoz tartozó teherszorzó. Ezen keresztül pedig a tönkremenetelt okozó kritikus erők számíthatóak.

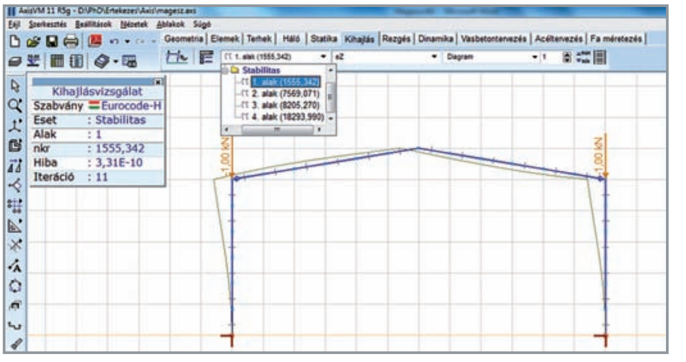

6. ábra Kilengő stabilitási tönkremenetel

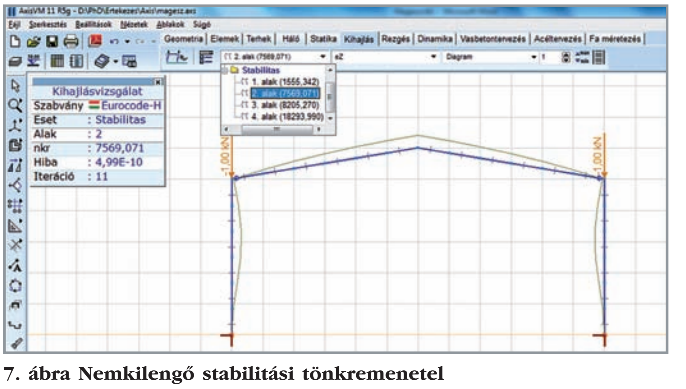

7. ábra Nemkilengő stabilitási tönkremenetel

A nemkilengő tönkremenetelhez tartozó kritikus erőt az (5)-ös összefüggésbe behelyettesítve számítható a kritikus merevség értéke. (A felső támasz elfordulási merevségét a gerenda kilengő tönkremenetelhez tartozó terhelése alapján kell meghatározni.)

5. A kapcsolatok elfordulási merevségének MSZ EN 1993-1-8 szerinti meghatározásának hatása a kritikus erőre és a kritikus merevségre

Az MSZ EN 1993-1-8 szabványban megadott komponens módszert alkalmazva, a kapcsolat egyes alkotóelemeinek deformációit figyelembe véve meghatározható a kapcsolat kezdeti elfordulási merevsége. A nyomatéki teherbírás 2/3-áig a merevség kezdeti értékével, az a feletti terhelés esetében a kapcsolat egyes elemeinek képlékeny tönkremenetele miatt módosított merevségi értékkel kell számolni. A módosító tényező értéke a kapcsolat típusától függően 2 és 3,5 között változik. A kezdeti merevség és a nagy nyomatéki terhelés esetén értelmezhető merevség között tehát nagy a különbség, ami befolyásolja a kritikus teher értékét.

A keretoszlop nemkilengő stabilitási vizsgálatánál, az egyszerűsített merevségi mátrix felhasználásával a (6) szerinti egyensúlyi egyenlet írható fel.

$$\begin{bmatrix} k \cdot s + k_f & k \cdot s \cdot c \\ k \cdot s \cdot c & k \cdot s + k_a \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \theta_f \\ \theta_a \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 \\ 0 \end{bmatrix} \tag{6}$$

A stabilitási határállapotot előidéző terheléstől kisebb teher esetén a (6)-os egyenletnek egyetlen megoldása van: $\theta_f = \theta_a = 0$. Stabilitási határállapotban a kritikus erő értékét a merevségi mátrix determinánsának zérus értékének megkeresésével kaptuk meg. A merevségi mátrix determinánsának zérus értéke ebben az esetben a megoldás szükséges, de nem elégséges feltétele. Ahhoz, hogy mindkét egyensúlyi egyenlet teljesüljön, meg kell határozni az alsó és felső csomópont elfordulását is. Stabilitási határállapotban a (6)-os egyenletnek végtelen sok megoldása van. Ezek jellegzetes tulajdonsága azonban, hogy a θ_f és a θ_a aránya állandó. Arányuk meghatározható az egyik tetszőleges felvételével és az egyenletrendszer egyik tetszőlegesen választott egyenletének a megoldásával. Hasonlóan működik a kilengő tönkremenetel esete is.

A fentiek szerint tehát a kezdeti merevség alkalmazható, hiszen a terhelést folyamatosan növelve a kritikus teher eléréséig sem kilengő, sem nemkilengő esetben nincs elfordulása a csomópontoknak.

A valós szerkezetek viselkedését vizsgálva eltérő megállapításra jutunk. A szerkezet imperfekciója miatt az eddigiekben vizsgált teherelrendezés (függőleges teher a keretsarkokon) mellett, már kis teherintenzitás esetén is keletkeznek elfordulások a csomópontokban. Ezek értéke a stabilitási tönkremenetelig folyamatosan nő. Stabilitási tönkremenetel teherszintjénél már jellemzően nagy elfordulási értékek tapasztalhatóak, melyek a merevségi módosító tényező alkalmazását támasztják alá.

A szerkezet valóságos tönkremenetele nem a kritikus teher szintjén következik be, hanem attól egy jelentősen alacsonyabb teherszinten. Ezt a teherszintet a szabvány az alul-felül ideálisan csuklós megtámasztású rudak nyomóvizsgálatai alapján meghatározott kihajlási csökkentő tényező alkalmazásával adja meg. A kritikus erő felhasználásával meghatározható a keretoszlop viszonyított karcsúsága (7) szerint, melynek függvényében a kihajlási csökkentő tényező értéke 1 és 0,1 között változik.

$$\bar{\lambda} = \sqrt{\frac{A \cdot f_y}{N_{CR}}} \tag{7}$$

Ahol:

A – a keretoszlop keresztmetszeti területe

f_y – az anyag folyási feszültségének karakterisztikus értéke

N_{CR} – a keretoszlop kritikus ereje

A szabványban meghatározott módszer tehát a kihajlási csökkentő tényező kísérleti meghatározásánál figyelembe veszi az imperfekciót. Ezt a logikát követve a kihajlási hossz (amely az N_{CR} alapján számítható) meghatározásakor is számolni kell az imperfekcióval, vagyis a biztonság javára a csomóponti merevségek csökkentett értékét kell használni. A fenti megállapítás kísérleti eredményekkel történő alátámasztása túlmutat jelen cikk és kutatás határain.

Az MSZ EN 1993-1-8 szabvány szerint az acélszerkezeti kapcsolatokat merevség szerint kategóriákba kell sorolni. Adott merevség felett a kapcsolat számított merevsége helyett végtelen merevséget lehet figyelembe venni az igénybevételek meghatározásánál. Ez a határérték a keret vízszintes megtámasztásának függvényében eltérő. Azoknak a kereteknek az esetében, amelyeknél a merevítőrendszer az elmozdulásokat legalább 80%-kal csökkenti a merevítetlen keret elmozdulásaihoz képest, kevésbé merev kapcsolat is végtelen merevnek tekinthető.

A tetősíkú diafragma által biztosított megtámasztás merevsége tehát befolyásolja az oszlop–gerenda kapcsolat merevségét, az pedig visszahat a diafragma kritikus merevségére.

A komponens módszerrel meghatározott értékkel és a végtelen nagy csomóponti merevségekkel elvégzett számítások eredményei alapján megállapítható, hogy az MSZ EN 1993-1-8 szerint merevnek minősített kapcsolatok rugalmasságának elhanyagolása a tönkremenetel kilengő vagy nemkilengő módját befolyásolhatja, a keretoszlopok számított teherbírását azonban csak elhanyagolható mértékben növeli.

6. Összefoglalás

A keretsarkokat megtámasztó tetősíkú diafragmának hatása van a keretoszlopok teherbírására. A teherbírás-növekmény mértéke a diafragma megtámasztó hatását modellező támasz merevségének a függvénye. A támaszmerevség – kritikus erő függvény, általános esetben, jól közelíthető két egyenessel. A két egyenes meghatározásához a kilengő és a nemkilengő stabilitási tönkremenetelhez tartozó kritikus erő, illetve a kritikus merevség értékére van szükség. Jelen cikkben ezek meghatározására mutattam be egy általános, egy egyszerűsített és egy végeselemes program „kihajlás” modulját felhasználó számítási módszert.

Az acélszerkezeti csomópontok merevségének a kritikus erőre gyakorolt hatását vizsgálva megállapítottam, hogy a biztonság javára a kezdeti merevség helyett a módosító tényezők alkalmazásával csökkentett merevség alkalmazása ajánlott. A kapcsolatok számított merevsége helyett – az MSZ EN 1993-1-8 erre vonatkozó feltételeinek teljesülése esetén – végtelen merevség viszont használható, ez az egyszerűsítés a keretoszlopok teherbírásában nem okoz jelentős változást.

7. Köszönetnyilvánítás

A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 Nemzeti Kiválóság Program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

8. Hivatkozások

[1] HALÁSZ Ottó, Dr.; IVÁNYI Miklós, Dr.: „Stabilitáselmélet Acélszerkezetek méretezésének elvei és módszerei”, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2001.

[2] IVÁNYI Miklós, Dr.; KÁLLÓ Miklós, Dr.; TOMKA Pál, Dr.: „Experimental investigation of full-scale industrial building section, Stability of Steel Structures, in memory of Ottó Halász”, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.

[3] IVÁNYI Miklós, Dr.; KÁLLÓ Miklós, Dr.; TOMKA Pál, Dr.: „A tartószerkezet és a térelhatároló szerkezet együttműködésének figyelembevétele teherhordó acélszerkezetek képlékeny teherbírásvizsgálatában”, Budapesti Műszaki Egyetem Acélszerkezeti Tanszék, 1988. (kézirat)

[4] IVÁNYI Miklós, Dr.; KÁLLÓ Miklós, Dr.; TOMKA Pál, Dr.; BAKSAI Róbert: „Acélszerkezetű egyszintes építési rendszerekben a tartószerkezetek és a térelhatároló rendszerek együttműködésének vizsgálata (rugalmas vizsgálatok)”, Budapesti Műszaki Egyetem Acélszerkezeti Tanszék, 1985. (kézirat)

[5] E. R. BRYAN, Dr.; J. M. DAVIES, Dr.: „Stressed skin diaphragm design”, Constructional steel design, an international guide, pp.247-277, Elsevier Science Publishers, 1992.

[6] E. R. BRYAN, Dr.: „The stressed skin design of steel buildings”, Granada Publishing Ltd., 1973.